

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ І ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
ОС «Бакалавр»

на тему: «Аналіз проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність для ведення особистого селянського господарства»

Виконав студент 4 курсу *ЗВ-42*
Спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій»
Братунь С.С.
(прізвище та ініціали)

Керівник: Костишин О. О.
(прізвище та ініціали)

Рецензент: Смолярчук А.В.
(прізвище та ініціали)

ДУБЛЯНИ - 2023 р.

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ І ТУРИЗМУ

Кафедра _____ землеустрою _____
Освітній ступень _____ бакалавр _____
Спеціальність _____ 193 «Геодезія та землеустрій» _____
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ к.е.н., проф., М.С. Богіра
« 20 » грудня 2022 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ(РОБОТУ) СТУДЕНТУ

Студенту групи _____ Братуню С.С.
(підпис) (ініціали та прізвище)

Тема дипломної роботи: «Аналіз проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність для ведення особистого селянського господарства»

1. Затверджена наказом по університету № 453/К-С від 30.12.2022 р.
2. Строк здачі студентом закінченої роботи до 26.05. 2023 року
3. Вихідні дані до роботи: технічна документація із землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність для особистого селянського господарства, загальна характеристика територіальної громади
4. Перелік питань, які необхідно розробити, і календарний графік роботи Вступ, науково-теоретичні основи землеустрою, завдання на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність, загальні відомості про об'єкт землеустрою, аналіз здійснення топографо-геодезичних і землевпорядних робіт, проектне рішення щодо відведення земельної ділянки у власність населення, охорона навколишнього природного середовища, охорона праці та захист висновки і пропозиції, список використаних джерел,
5. Перелік графічного матеріалу з точним зазначенням обов'язкових креслень мультимедійна презентація (15 слайдів).

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
3 охорони навколишнього середовища	Доц. Н.Є. Панас			
3 охорони та захисту населення	доц. Ю.І. Ковальчук			

Дата видачі завдання « 20 » грудня 2022р.**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

/п	Розробка проектного рішення	Робота над текстовою частиною КР	Робота над графічною частиною КР	Термін	Відмітка керівника КР про виконання
	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану.	Складання програми. Написання пояснювальної записки (Розділи: 1, 2, 3)	Підготовка картографічних матеріалів для кваліфікаційної роботи	15	Викон.
	Аналіз здійснення топографо-геодезичних і землевпорядних робіт	Написання проектної частини (розділ 4.)	Виготовлення планової основи для основного варіанту проекту	10	Викон.
	Проектне рішення щодо відведення земельної ділянки у власність Розробка пропозицій щодо реалізації проекту. Розробка питань з охорони праці та захисту населення. Розробка питань з охорони природи.	Написання економічної частини проекту висновків і пропозицій з реалізації проекту, питань охорони праці і захисту населення та охорони природи. Кінцеве редагування пояснювальної записки.	Оформлення кінцевого варіанту проекту та інших графічних матеріалів, які представляється до захисту в ДЕК	20	Викон.
	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи	Здача пояснювальної записки керівнику КР. Виправлення його зауважень. Здача КР на рецензування	Кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць	10	Викон.
	Підготовка до захисту в ДЕК. Пробний захист на випускній кафедрі	Написання доповіді й погодження її з керівником КР.	Виправлення зауважень у графічній частині	5	Викон.

Студент Братунь С.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи) _____ Костишин О.О.

УДК 528.232.24:349.412

Розробка технічної документації щодо відведення земельної ділянки у власність для ведення особистого селянського господарства – Братунь С.С. Кваліфікаційна робота. Кафедра землеустрою. – Дубляни, Львівський національний університет природокористування, 2023. 53 сторінки, 8 таблиць, 7 рисунків, 30 джерел, 12 презентаційних слайдів у програмі Powerpoint. Мова українська.

В кваліфікаційній роботі в повному обсязі розкрито науково – аргументований комплекс проектів землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність для ведення особистого селянського господарства.

Основою для здійснення проектів землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність для ведення особистого селянського господарства є рішення відповідного органу виконавчої влади, чи органу місцевого самоврядування щодо виконання відповідних робіт, договори, укладені між юридичними чи фізичними особами (землевласниками і землекористувачами) та розробниками документації із землеустрою, судові рішення.

Замовниками технічної документації можуть бути органи виконавчої влади, чи органи місцевого самоврядування, землевласники та землекористувачі (далі - замовники). В нашому випадку замовником є фізична особа. Пропонована земельна ділянка для ведення ОСГ площею - 0,2606 га перебуває у комунальній власності і знаходиться на землях Рава-Руської територіальної громади.

Технічну документацію готують юридичні та фізичні особи які одержали дозвіл (ліцензію) на виконання робіт із землеустрою відповідно до закону.

ЗМІСТ

	СТОР.
ВСТУП	6
1. Науково-теоретичні основи землеустрою.....	7
2. Завдання на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність.....	12
3 Загальні відомості про об'єкт землеустрою.....	16
4. Аналіз здійснення топографо-геодезичних і землевпорядних робіт	20
5. Проектне рішення щодо відведення земельної ділянки у власність...	25
6. Охорона довкілля.....	56
7. Охорона праці та захист населення.....	62
Висновки і пропозиції.....	
Список використаної літератури.....	

Додатки

ВСТУП

Правовою базою створення та діяльності особистих селянських господарств в Україні є Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 р., відповідно до якого особисте селянське господарство - це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

Мета роботи – проаналізувати розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність для ведення особистого селянського господарства.

Відповідно до цього поставлено наступні завдання:

- розкрити теоретичні основи землеустрою;
- описати нормативно-правове забезпечення розробки проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки;
- подати загальні відомості про об'єкт землеустрою;
- описати зміст топографо-геодезичних робіт;
- розробити проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність для ведення особистого селянського господарства;
- розкрити питання охорони довкілля та охорони праці.

Об'єктом землеустрою виступає земельна ділянка у межах с.Волиця, Львівського району Львівської області.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану, відведення земельної ділянки у власність (не в користування) на підставі рішення та проекту землеустрою заборонено. Зазначене обмеження буде переглянуто із припиненням воєнного стану в Україні.

1. Науково-теоретичні основи землеустрою

Земля була і залишається головним джерелом задоволення і першорядних потреб людини, - є найважливішою ланкою усіх виробничих процесів і тому має велике значення в житті людей. Життя людства немислиме без безупинного використання земельних ресурсів як речовинного фактора й об'єкта суспільних відносин. Коли до землі приєднується людська праця вона стає не лише як засіб виробництва, залучений у систему сільсько- чи лісогосподарського виробництва, а й виступає як матеріальна умова, і як активний фактор - головний засіб виробництва. У даному разі вона є і предметом праці, і безпосереднім засобом праці, оскільки володіє унікальною відмінною рисою - родючістю, тобто здатністю відтворювати рослини, забезпечуючи їх необхідними поживними речовинами.

Для розробки проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність необхідно виконати наступні кроки:

1. Визначити потреби та цілі землекористування для даної ділянки землі. Це може включати будівництво житлового або комерційного приміщення, створення садівництва чи сільськогосподарського підприємства.
2. Провести топографічне обстеження землі та складання межового плану для визначення розмірів ділянки, її форми та розміщення в межах земельної ділянки.
3. Здійснити оцінку земельної ділянки, що включає в себе визначення її ринкової вартості, якщо вона не визначена раніше, а також стану ґрунту та рослинності.
4. Визначити правовий статус ділянки, зокрема, чи має вона яких-небудь власників чи заборон щодо її використання.
5. Подати заяву на відведення земельної ділянки у власність до відповідних органів державної влади.
6. Очікувати прийняття рішення щодо відведення ділянки у власність та отримати відповідні документи, такі як свідоцтво про право власності.

7. Зареєструвати право власності на земельну ділянку у відповідних органах.
8. При необхідності отримати дозволи на будівництво чи реконструкцію будівлі на даній ділянці.
9. Здійснити будівництво чи інші роботи на земельній ділянці згідно з планом використання землі та у відповідності до вимог законодавства.

Згідно зі статтями розділу V Закону України «Про землеустрій» до документації із землеустрою на місцевому рівні віднесено:

- проекти землеустрою щодо приватизації земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій;
- проекти землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв);
- проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок;
- проекти землеустрою щодо впорядкування території для містобудівних потреб;
- проекти землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь;
- проекти землеустрою щодо впорядкування території населених пунктів;
- робочі проекти землеустрою;
- технічна документація із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості);
- технічна документація із землеустрою щодо встановлення меж частини земельної ділянки, на яку поширюється право суборенди, сервітуту;
- технічна документація із землеустрою щодо резервування цінних для заповідання територій та об'єктів;
- технічна документація із землеустрою щодо поділу та об'єднання земельних ділянок;
- технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель. Особливим видом документації є комплексний план просторового розвитку території територіальної громади, який є одночасно документацією із землеустрою та містобудівною документацією на місцевому рівні. Відповідно до оновленої

складової Закону України «Про землеустрій», на яку потрібно зважати (стаття 25): «Відповідність документації із землеустрою в електронному вигляді положенням нормативно-технічних документів, норм і правил у сфері землеустрою засвідчується кваліфікованим електронним підписом сертифікованого інженера-землевпорядника, який відповідає за якість робіт із землеустрою, з використанням кваліфікованої електронної позначки часу, а в паперовій формі - підписом та особистою печаткою сертифікованого інженера-землевпорядника, який відповідає за якість робіт із землеустрою.»

Замовниками можуть бути (стаття 26 Закону України «Про землеустрій»):

- органи державної влади;
- Рада міністрів Автономної Республіки Крим;
- органи місцевого самоврядування;
- землевласники і землекористувачі;
- інші юридичні та фізичні особи.

Розробниками документації із землеустрою можуть бути кваліфіковані фахівці землеустрою, які мають відповідну освіту та досвід роботи в даній галузі.

Зокрема, це можуть бути:

Інженери-землевпорядники, які займаються вимірюванням, обліком та кадастровою оцінкою земельних ділянок.

Архітектори та інженери-проектувальники, які розробляють проекти будівництва на земельних ділянках.

Юристи, які надають консультації з питань землевпорядкування та власності на землю.

Екологи, які проводять екологічну оцінку впливу будівництва на довкілля.

Геодезисти, які займаються вимірюванням території та складанням межових планів.

Інші спеціалісти, які можуть бути задіяні у виконанні різних етапів землеустрою, наприклад, економісти, бізнес-аналітики, геологи тощо.

Розробниками документації із землеустрою також можуть бути організації, що мають відповідну ліцензію та досвід в даній галузі, наприклад, землевпорядні компанії, проектні організації, юридичні консалтингові компанії тощо.

Чи відповідає кваліфікаційним вимогам розробник і щоб саме це перевірити потрібно перейти на урядовий веб-сайт Держгеокадастру України (<http://land.gov.ua>) у розділ › «напрями діяльності» › «Сертифікація» та зайти у Державний реєстр сертифікованих інженерів-землевпорядників.

Складання та розроблення документації із землеустрою особою, яка кваліфікаційного сертифіката не має (чи яку позбавлено кваліфікаційного сертифіката або дія кваліфікаційного сертифіката якої зупинена) забороняється. Документація із землеустрою та технічна документація з оцінки земель, яка була підписана такою людиною, є недійсною.

Важливим аспектом є дотримання термінів під час розроблення документації із землеустрою. Так, строк складання документації із землеустрою встановлюється договором, але максимальний строк складання документації із землеустрою, крім документації із землеустрою, яка одночасно є містобудівною документацією, не повинен перевищувати шести місяців з моменту укладення договору.

Стаття 186 Земельного кодексу України визначає порядок погодження документації із землеустрою та умов використання земельної ділянки. За останні роки в Україні відбулися деякі фундаментальні зміни, що стосуються цього питання:

Введення електронної системи земельного кадастру та реєстрації прав на нерухоме майно. Ця система дозволяє ефективніше контролювати процеси погодження документації із землеустрою та умов використання земельних ділянок.

Зміна процедури погодження документації із землеустрою. Зокрема, згідно зі змінами до Земельного кодексу України, затвердженими у 2020 році, процедура погодження змін до меж земельної ділянки та зміни цільового призначення земельної ділянки була спрощена. Зараз цю процедуру може

проводити замовник робіт, що зменшує час та витрати на погодження документації.

Підвищення відповідальності за порушення законодавства про землю. У 2020 році було внесено зміни до Кримінального кодексу України, які передбачають кримінальну відповідальність за порушення законодавства про землю, зокрема за незаконне використання земельних ділянок та надання недостовірної інформації у документації із землеустрою.

Встановлення розширених повноважень місцевих органів влади щодо планування територій. Згідно зі змінами до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", що були внесені у 2020 році, місцеві органи влади мають розширені повноваження щодо планування територій, зокрема стосовно зонування та умов використання земельних ділянок. Це дозволяє забезпечити більш ефективно та зручно погодження документації із землеустрою.

Розвиток електронних сервісів та платформ для погодження документації із землеустрою. Наприклад, в Україні функціонує сервіс "Дія", який дозволяє замовникам робіт подавати електронні заяви та отримувати результати погодження документації із землеустрою в електронному вигляді.

Усі ці зміни спрямовані на спрощення та покращення процесу погодження документації із землеустрою, що дозволяє забезпечити більш ефективно використання земельних ресурсів та зменшення бюрократичних процедур.

Сьогодні постає питання, як бути з проектами відведення земельних ділянок у власність для ведення особистого селянського господарства, рішення на виготовлення яких надано до 24.02.2022 р., але кадастрові номери ще не присвоєні. Відповідно до Закону № 2145-IX формування ділянки з метою передачі її в оренду здійснюють на підставі технічної документації з землеустрою щодо інвентаризації земель, яку розробляють за рішенням органу, уповноваженого передавати земельну ділянку в оренду, та затверджує цей орган.

Отже, за цією документацією земельні ділянки можна передати в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Вимог щодо скасування попередньо наданих дозволів на розробку проектів землеустрою закон не містить.

2. Завдання на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність

Відповідно до положень ст. 50 Закону України «Про землеустрій» проект відведення земельної ділянки обов'язково складається, зокрема у випадку формування нових земельних ділянок (в т.ч. приватизація чи оренда земельної ділянки).

Проект відведення земельної ділянки є однією із важливих стадій порядку оформлення права власності на земельну ділянку. Нижче наведемо покроковий порядок відведення земельної ділянки у власність. З першого по останній кроки порядок виглядає наступним чином.

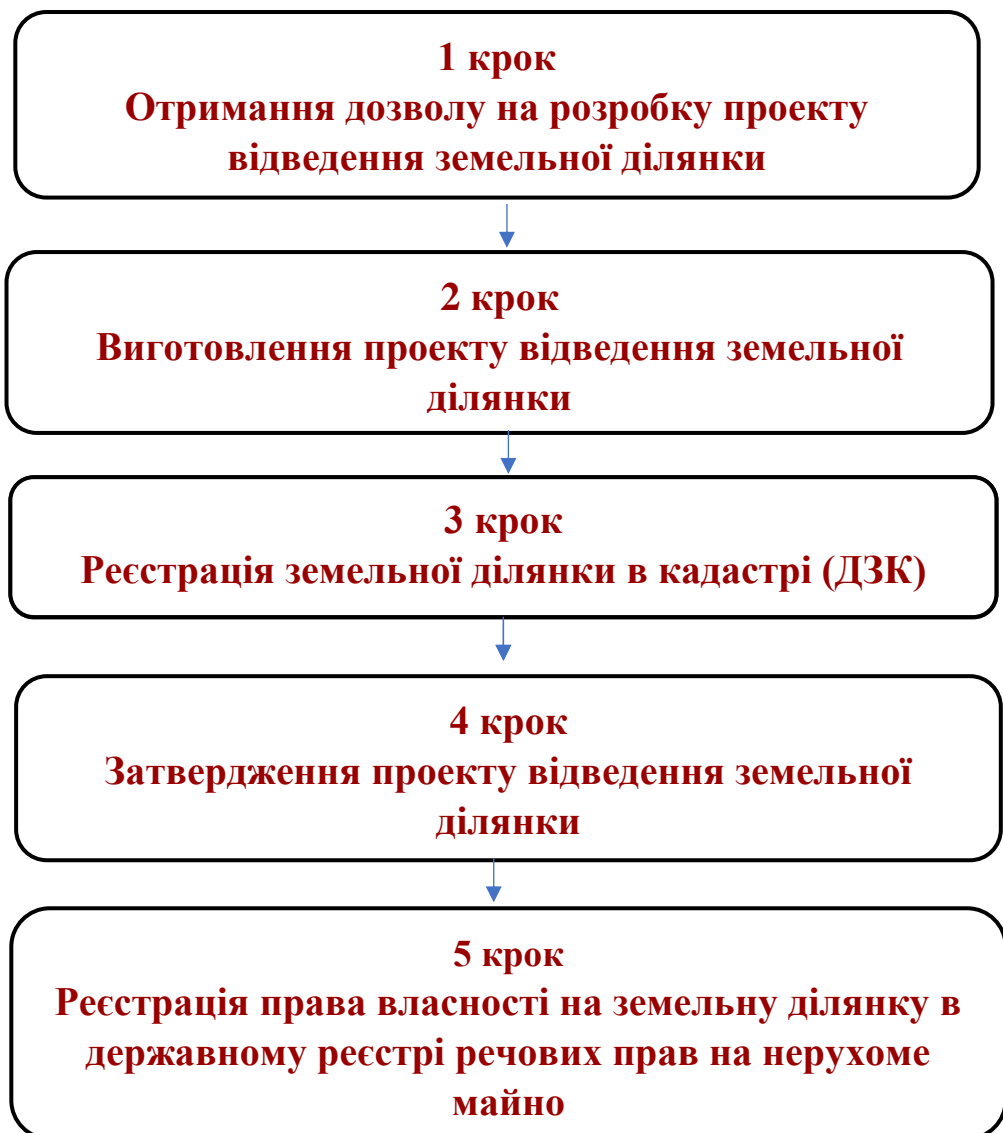

Рис.1 Покроковий порядок відведення земельної ділянки у власність

Для отримання дозволу на розробку проекту відведення земельної ділянки у власність необхідно звернутись з клопотанням (заявою) до місцевої ТГ (територіальної громади), на території якої розташована земельна ділянка.

При цьому, до клопотання необхідно також додати:

- графічні матеріали бажаного місця розташування земельної ділянки;
- копію паспорту;
- копію ідентифікаційного номера

Місцева рада депутатів ОТГ зобов'язана протягом місяця розглянути заяву та прийняти рішення про надання дозволу на розробку проекту відведення земельної ділянки або про відмову у наданні такого дозволу.

Відмова у наданні дозволу на розробку проекту землеустрою має бути складена у формі рішення сесії ради, а не листа, та може бути обґрунтована тільки:

- невідповідністю місця розташування об'єкта вимогам законодавства;
- невідповідністю містобудівній документації (генеральний план населеного пункту, план зонування, детальний план території тощо);
- невідповідністю затвердженому схемі землеустрою;
- невідповідністю техніко-економічним обґрунтуванням використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць;
- невідповідністю затвердженому проектам землеустрою щодо впорядкування територій населених пунктів.

1. Після отримання рішення з дозволом на виготовлення проекту відведення земельної ділянки, необхідно звернутись до відповідної землевпорядної організації, в штаті якої працюють сертифіковані інженери-землевпорядники, інженери-геодезисти з метою розробки проекту землеустрою та реєстрації ділянки в Державному земельному кадастрі.

Щодо погодження проекту відведення. В 2021 році набрали чинності зміни до земельного законодавства, відповідно до яких проект відведення земельної ділянки погоджується тільки в окремих, передбачених законом, випадках. Наприклад, при відведенні земель лісогосподарського призначення та водного фонду. Для загальнопоширених цільових призначень (будівництво і обслуговування житлового будинку, ведення садівництва, ведення особистого селянського господарства і т.і.) погодження проекту відведення наразі не передбачено.

Виготовлення проекту відведення земельної ділянки може виконуватись фахівцями земельного кадастру, земельного оцінювання, землеустрою та іншими відповідними спеціалістами земельної справи. Для виготовлення проекту необхідно мати високу кваліфікацію та досвід у цій галузі, оскільки це є складним технічним та юридичним процесом, який повинен відповідати вимогам законодавства та забезпечувати захист прав власників земельних ділянок.

Після виготовлення проекту відведення земельної ділянки та його погодження з відповідними органами, власнику земельної ділянки може бути відведена земля в власність або на інших умовах, передбачених законодавством. В такому разі проект відведення є підставою для оформлення права власності на земельну ділянку та її реєстрації в державному земельному кадастрі.

Важливо зазначити, що виготовлення проекту відведення земельної ділянки є обов'язковим для отримання права власності на землю, оскільки без нього не можна здійснити погодження з відповідними органами та оформити право власності на землю відповідно до вимог законодавства та земельного кодексу.

3. Реєстрація земельної ділянки в кадастрі (ДЗК). Державні акти про право власності на земельну ділянку більше не видаються. З набранням чинності Законом України «Про державний земельний кадастр» тепер реєстрація права власності на земельну ділянку проходить в два етапи: *реєстрація*

безпосередньо земельної ділянки в Державному земельному кадастрі (ДЗК) як об'єкту цивільних прав; реєстрація права на земельну ділянку в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Реєстрація земельної ділянки в земельному кадастрі (ДЗК) здійснюється землевпорядною організацією, яка подає державному кадастровому реєстратору наступні документи:

- заяву встановленого зразка;
- розроблений проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки;
- спеціальний електронний обмінний файл (XML-файл);

В результаті реєстрації земельної ділянки у ДЗК, державний кадастровий реєстратор присвоює земельній ділянці кадастровий номер. Після отримання кадастрового номера формується відповідний витяг із кадастру (ДЗК), який в подальшому буде одним з необхідних документів для реєстрації права власності на земельну ділянку.

4. Затвердження проекту відведення земельної ділянки Для затвердження проекту відведення земельної ділянки, необхідно звернутись до тієї ж ТГ, яка надавала дозвіл на розробку проекту землеустрою та отримати рішення про затвердження проекту землеустрою. Вказана рада приймає рішення про затвердження проекту.

5. Реєстрація права власності на земельну ділянку в державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Для реєстрації права на земельну ділянку та отримання витягу про реєстрацію права власності, необхідно звернутись в центр надання адміністративних послуг при ТГ. Для реєстрації права власності на земельну ділянку реєстратору нерухомого майна треба подати наступний пакет документів:

- оригінал рішення ради депутатів ОТГ про затвердження проекту землеустрою;
- оригінал витягу з ДЗК про реєстрацію земельної ділянки;
- копія паспорту; копія ідентифікаційного номеру;

– квитанції про оплату послуг реєстрації.

В результаті реєстрації, державним реєстратором видається витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, який підтверджує реєстрацію права власності на земельну ділянку.

2. Загальні відомості про об'єкт землеустрою

Рава-Руська територіальна громада утворена в 2020 році в Львівській області, на південному заході України. Площа території громади становить 319,8 км², а чисельність населення, за даними на 2021 рік, складає 25833 осіб. В склад територіальної громади входять 25 населених пунктів, з яких найбільшим є місто Рава-Руська з населенням понад 8 тисяч осіб. Сільське населення 1719 осіб. Громада розташована на заході області та межує з Польщею. Рава-Руська територіальна громада має розвинену сільськогосподарську та промислову галузі, а також туристичний потенціал, пов'язаний з культурно-історичними пам'ятками та природними красотами.

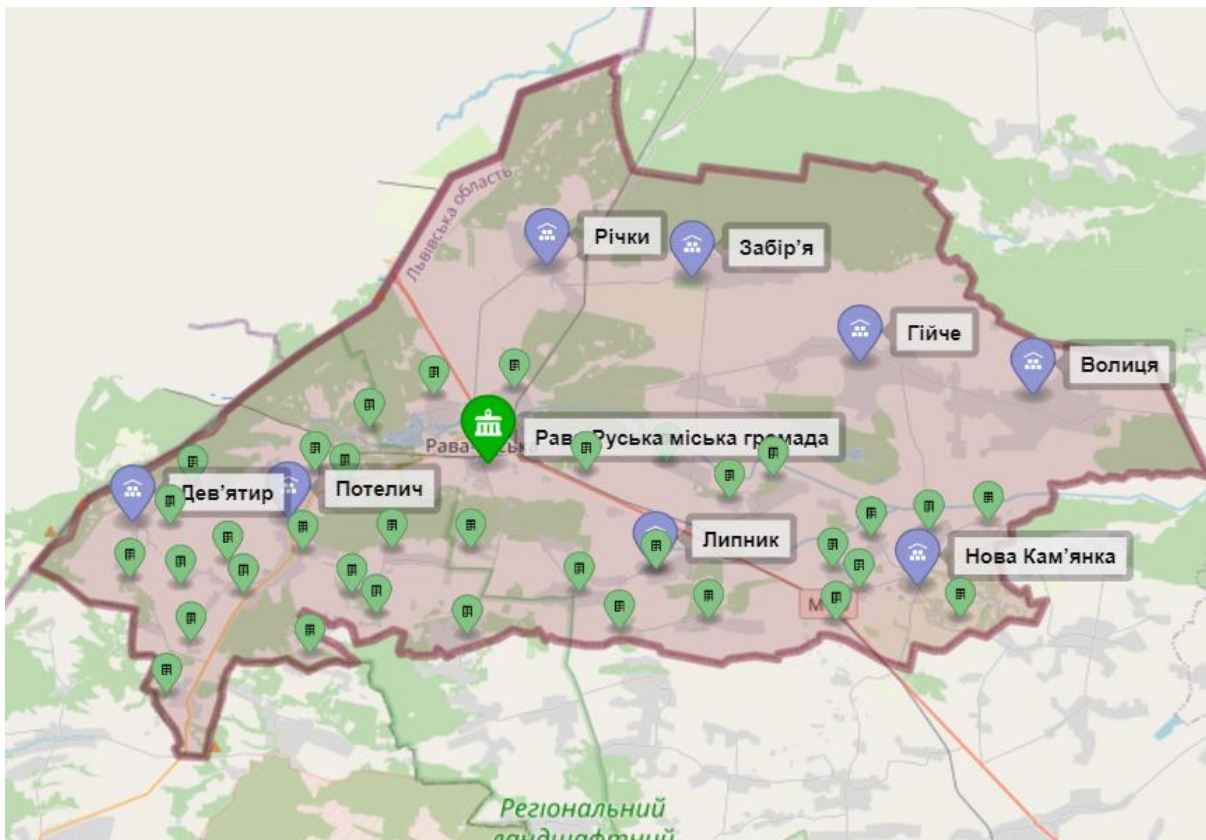

Рис.2. Схема розміщення Рава-Руської ТГ

Пропонована земельна ділянка для ведення особистого селянського господарства площею 0,2609 га. перебуває у комунальній власності та знаходиться на землях села Волиці Рава-руської міської територіальної громади Львівської області. Дана земельна ділянка розташована в північній частині с.

Волиця. Ділянка обмежена із заходу землями громадянина даного села, з півночі та сходу - землями сільської ради та з півдня - землями сільської ради (грунтова дорога).

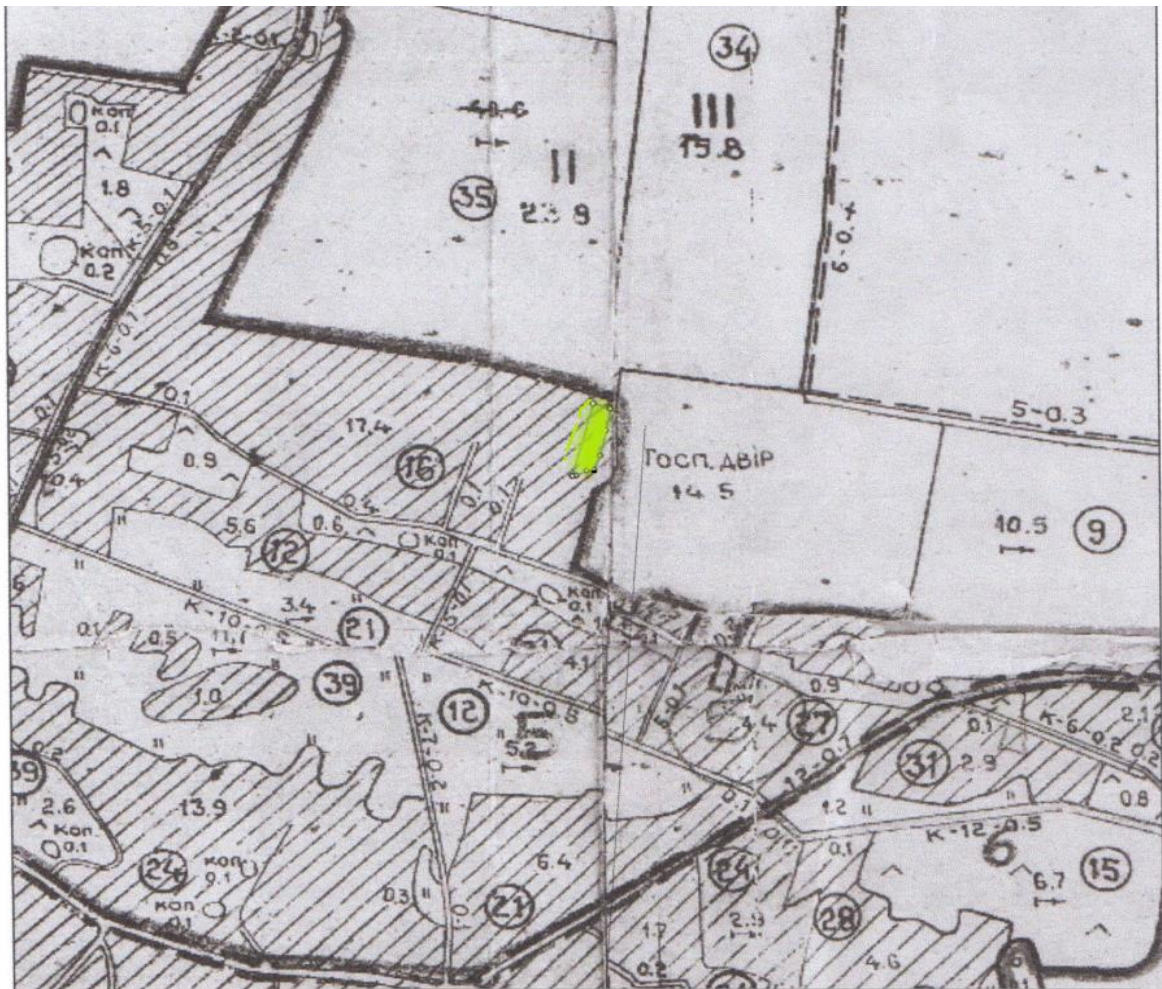

Рис. 3. Схема розташування ділянки на території с.Волиця Рава-Руської територіальної громади

Земельна ділянка не відноситься до земель природно-заповідного, історико-культурного, лісогосподарського призначення, водного фонду, характеризується слабо вираженим рельєфом. Територія ділянки вільна від забудови. Відноситься до природно-сільськогосподарської провінції – Поліська західна, згідно Наказу Державного комітету України по земельних ресурсах №245 від 06.10.2003 року.

На території Волицької сільської ради переважають дерново – підзолисті ґрунти. Характерною особливістю всіх дерново – підзолистих ґрунтів є, насамперед, різка диференціація ґрунтового профілю на генетичні горизонти:

1. Гумусово – елювіальний (HE), слабо гумусований, сірий, збіднений на кальцій і мінеральні колоїди, безструктурний; глибина цього горизонту коливається від 8-10 до 20-24 см.

2. Елювіальний (E) – горизонт вимивання; він власне підзолистий, бідний на гумус і мінеральні колоїди, збагачений на крем'янку, кількість якої досягає близько 90 % усієї маси ґрунту в цьому горизонті. Горизонт має білястий колір і пластинчасту структуру.

ґрунти: 1) шифр 4а (Дерново-підзолисті дефльовані піщані),
2) шифр 99 г (Чорноземи переважно щебенюваті на елювії щільних карбонатних порід (щільна порода на глибині 50 – 150 сантиметрів) легкосуглинкові

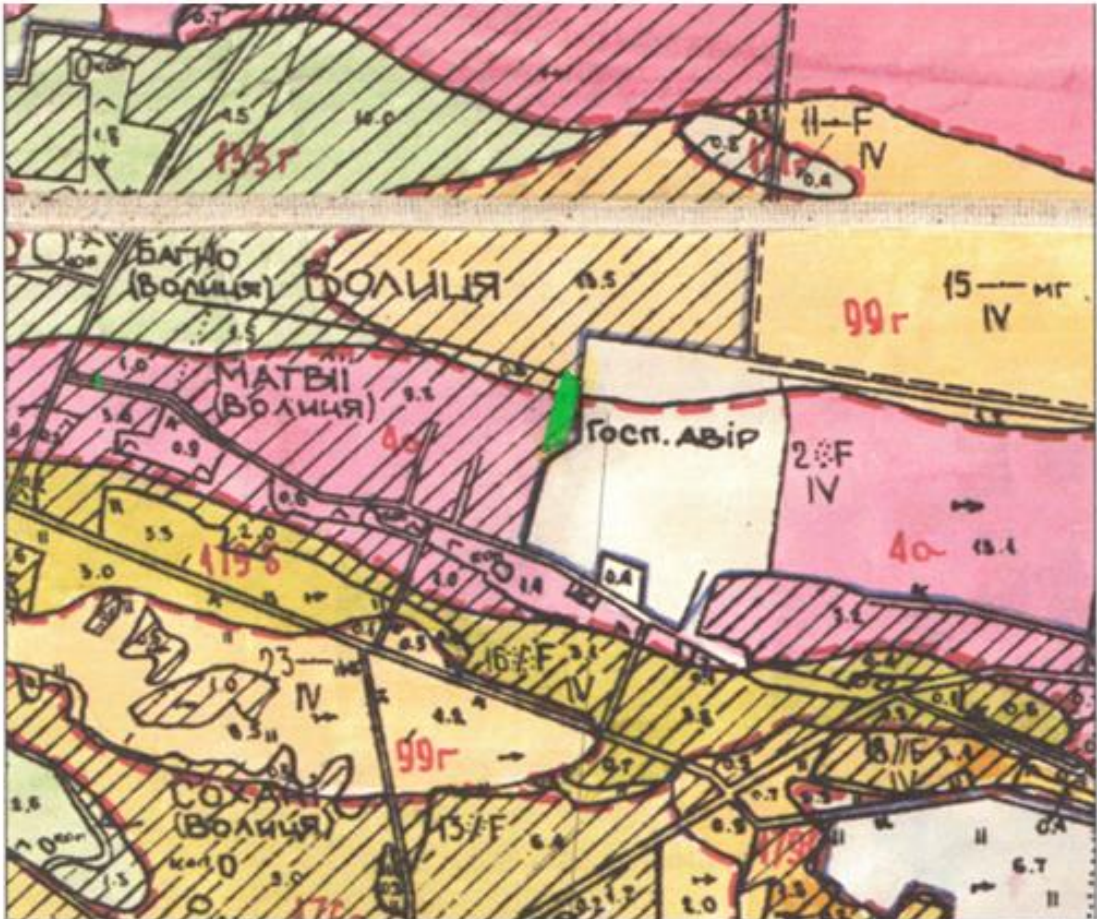

Рис. 4. Випокіювання з гуртової карти земельної ділянки

Рава-Руська територіальна громада розташована в західній частині Львівської області, на заході України. Територія громади має різноманітну природну красу та багате природне районування.

В рельєфному відношенні територія сільської ради характеризується чергуванням грядоподібних підвищень з лісостеповим типом ландшафту і широких міжгрядових, часто заболочених долин поліського типу. Через центральну частину території сільської ради проходить Куликівська (або Дорошівська) гряда, яка розчленована мережею балок. Крутизна східів від 3° до 7°.

Лісове господарство є важливою галуззю господарства на території громади, оскільки значна частина території зайнята лісами. Лісові масиви громади забезпечують деревину для місцевих підприємств, а також є популярним місцем відпочинку для місцевих жителів та туристів.

Рибне господарство є ще однією важливою галуззю господарства на території громади. На території громади знаходяться кілька штучних водойм, які використовуються для рибальства та розваг.

Туризм є важливою галуззю економіки Рава-Руської територіальної громади. За рахунок розмаїття ландшафтів та природних крас, цей район є популярним місцем відпочинку для туристів. На території громади розташовані готелі, кемпінги та інші об'єкти туристичної інфраструктури, що забезпечують комфортний відпочинок для туристів.

Отже, природне районування Рава-Руської міської територіальної громади є різноманітним і багатим, що дозволяє місцевим жителям успішно розвивати різні галузі господарства та туризму. З одного боку, це створює важливі можливості для розвитку економіки громади та забезпечення благополуччя її мешканців. З іншого боку, важливо зберігати природні ресурси та берегти природне середовище, щоб забезпечити сталість розвитку господарства та туризму на довгостроковій перспективі.

За природно-географічним районуванням територія Волицької сільської ради знаходиться в Борщівському агрогрунтовому районі в зоні Західного Лісостепу.

Територія характеризується помірно-континентальним кліматом з м'якими зимами і помірно теплим, без посух літом, високою зволоженістю.

За багаторічними спостереженнями метеостанції середньорічна температура повітря дорівнює - 7,4°C. Сума позитивних температур за вегетаційний період дорівнює 2380°.

За агрогрунтовим районуванням територія села Волиця знаходиться в Борщівському агрогрунтовому районі в зоні Західного Лісостепу.

В результаті польового обстеження і погодження меж між селом Волиця і суміжними землями на території громади виділено 7 ґрунтових відмін, які утворилися внаслідок тих чи інших процесів:

Окрім природних ресурсів, Рава-Руська міська територіальна громада має також багату культурну спадщину. На її території знаходяться численні пам'ятки архітектури, історії та культури. Наприклад, Рава-Руська фортеця, пам'ятники архітектури в місті Рава-Руська, музей ім. Юрія Федьковича в с. Холмок та ін.

Отже, Рава-Руська міська територіальна громада є багат шаровою територією з різноманітним природним та культурним доробком, що створює значний потенціал для розвитку туризму та різних галузей господарства. Важливо забезпечити баланс між збереженням природних ресурсів та культурної спадщини, з одного боку, та розвитком господарства та туризму, з іншого.

4. Аналіз здійснення топографо-геодезичних і землепорядних робіт

Для визначення площі земельної ділянки, що буде відведена, необхідно виконати роботи з визначення координат точок повороту меж ділянки та провести кадастрову зйомку земельної ділянки. Ці роботи повинні бути виконані професійним інженером-геодезистом, який несе відповідальність за точність та якість робіт.

При проведенні тахеометричного знімання необхідно виконати комплекс робіт, що включає визначення координат знімальної геодезичної мережі та топографічне знімання за допомогою методу спостереження ГНСС в режимі кінематики у реальному часі (РТК) згідно з відповідними нормативними документами. Нормативні документи, які регулюють виконання таких робіт, включають Інструкцію з топографічного знімання у масштабах 1:5000, 1:2000, 1:1000 та 1:500 (ГКНТА-2.04-02-98), яка була затверджена наказом Головного управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів України від 09 квітня 1998 року №56 та зареєстрована в Міністерстві юстиції України 23 червня 1998 року за №393/2833.

Інструкції щодо встановлення та закріплення меж земельних ділянок в натурі та використання Державної геодезичної референцної системи координат УСК-2000 при здійсненні робіт із землеустрою були затверджені (відповідними органами Державного комітету України із земельних ресурсів від 18 травня 2010 року №376) і зареєстровані в Міністерстві юстиції України. Під час виконання робіт із землеустрою, координатною основою були послуги мережі перманентних станцій "ZAKPOS".

Було здійснено контроль визначення координат пунктів знімальної геодезичної мережі та знімальних пікетів за допомогою координат пунктів Державної геодезичної мережі у системі 1963 року. (рис. 5). Ці координати були отримані з виписки координат та висот пунктів ДГМ із Банку геодезичних

даних, який був підготовлений науково-дослідним інститутом геодезії та картографії України.

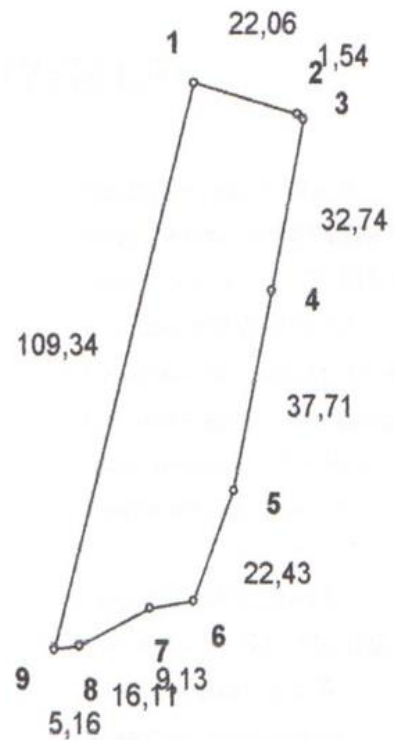
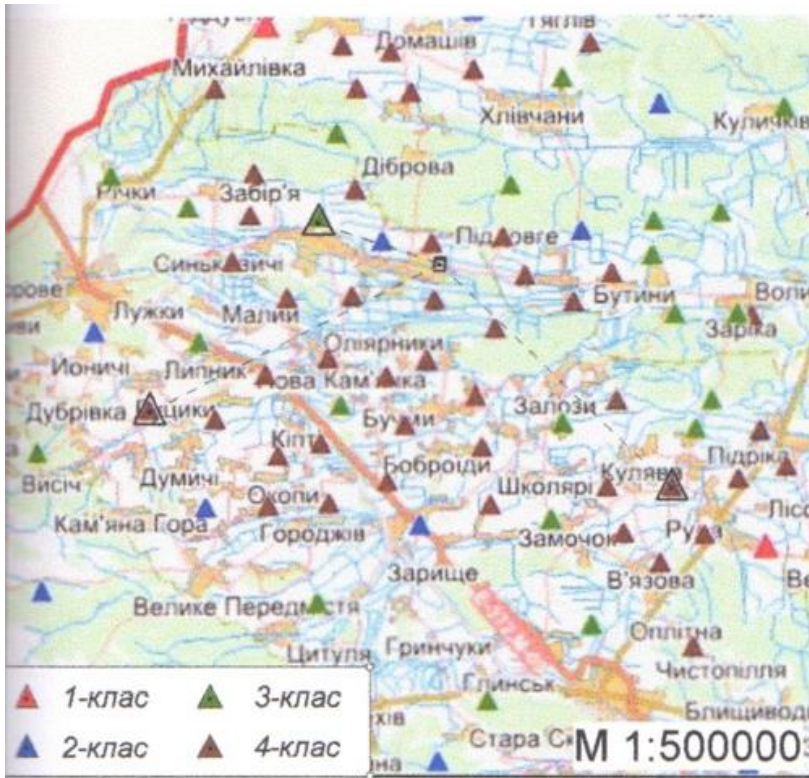

Рис.5 Викопіювання із схеми ДГМ web-порталу НДІГК

Загальні відомості. Для здійснення топографічного знімання місцевості використовували метод кінематичного спостереження з використанням ГНСС та РТК в реальному часі. Для цього використовувалися існуючі референсні станції, а також віртуальні референсні станції. Для отримання даних використовувався двочастотний GNSS-приймач Stonex S8N plus з серійним номером.

Таблиця 2

Дані щодо привязки поворотних точок меж земельної ділянки до геодезичного пункту ДГМ України

Пункт ДГМ	Поворотні точки	dN(м)	dE(м)	Довжина лінії (м)	Обрах. Точність	X	Y
	1	-1896,29	5894,68	6192,19	0,012	5558966,360	1325891,320
	2	1901,97	5916,00	6214,23	0,013	5558960,680	1325912,640

Гійче	3	1902,93	5917,20	6215,66	0,015	5558959,720	1325913,840
	4	1935,02	5910,72	6219,40	0,017	5558927,630	1325907,360
	5	1971,91	5902,90	6223,56	0,015	5558890,740	1325899,540
	6	1992,75	5894,61	6222,34	0,013	5558869,900	1325891,250
	7	1994,15	5885,59	6214,25	0,014	5558868,500	132882,230
	8	2001,18	5871,10	6202,79	0,015	5558861,470	1325867,740
	9	2001,80	5865,98	6198,14	0,016	5558860,850	1325862,620

Поворотні точки ділянок були визначені в системі координат, що використовувалась у 1963 році, та були перевірені у пунктах ДГМ. Для вимірювання використовувався сертифікований GNSS-приймач, для якого було отримано свідоцтво про проходження метрологічної перевірки. Приймач працював на ліцензованому програмному забезпеченні Stonex SurvCE. Результати топографічного знімання зберігалися у файлі з розширенням «*gw5*», де були вказані всі характеристики кожної поворотної точки, межі та контрольні пункти на ДГМ.

В результаті спостережень отримано максимальне значення СКП = Fixed, що задовольняє вимогам точності землевпорядної документації.

Опис технології виконання спостережень.

Спостереження виконувались в режимі РТК з використанням перманентних базових станцій мережі «ZAKPOS» (рис.6).

Рис. 6 Схема GNSS-спостереження

Для переходу від геодезичних висот H до нормальної системи висот, Балтійської системи висот 1977 року, для території України використано модель квазігеоїда. Для переходу з УСК-2000 на СК-63 використовувалася цифрова модель трансформаційного поля, розроблена НДІ геодезії і картографії, яка була перевірена на точках ДГМ. Відхилення не перевищували 0,02 м. Результати спостережень. Під час польових робіт визначено координати пунктів знімальної геодезичної мережі в системі кзоординат СК-63 у триградусній проекції Гаусса-Крюгера. Земельної ділянки проведено електронним тахеометром Trimble M3. Складання проекту землеустрою здійснювалось на персональному комп'ютері з використанням ліцензійного прикладного програмного забезпечення Digital. За матеріалами кадастрової зйомки розраховано площу (табл. 3) та периметр земельної ділянки, складено кадастровий план земельної ділянки в масштабі 1:1000 з відображенням суміжних Б землекористувачів, каталог с. координати поворотних точок меж земельної ділянки, експлікацію земельних ділянок за формою б-зем, а також підготовлено та занесено на носій цифровий інформаційно-обмінний файл земельно-кадастрових даних у форматі XML.

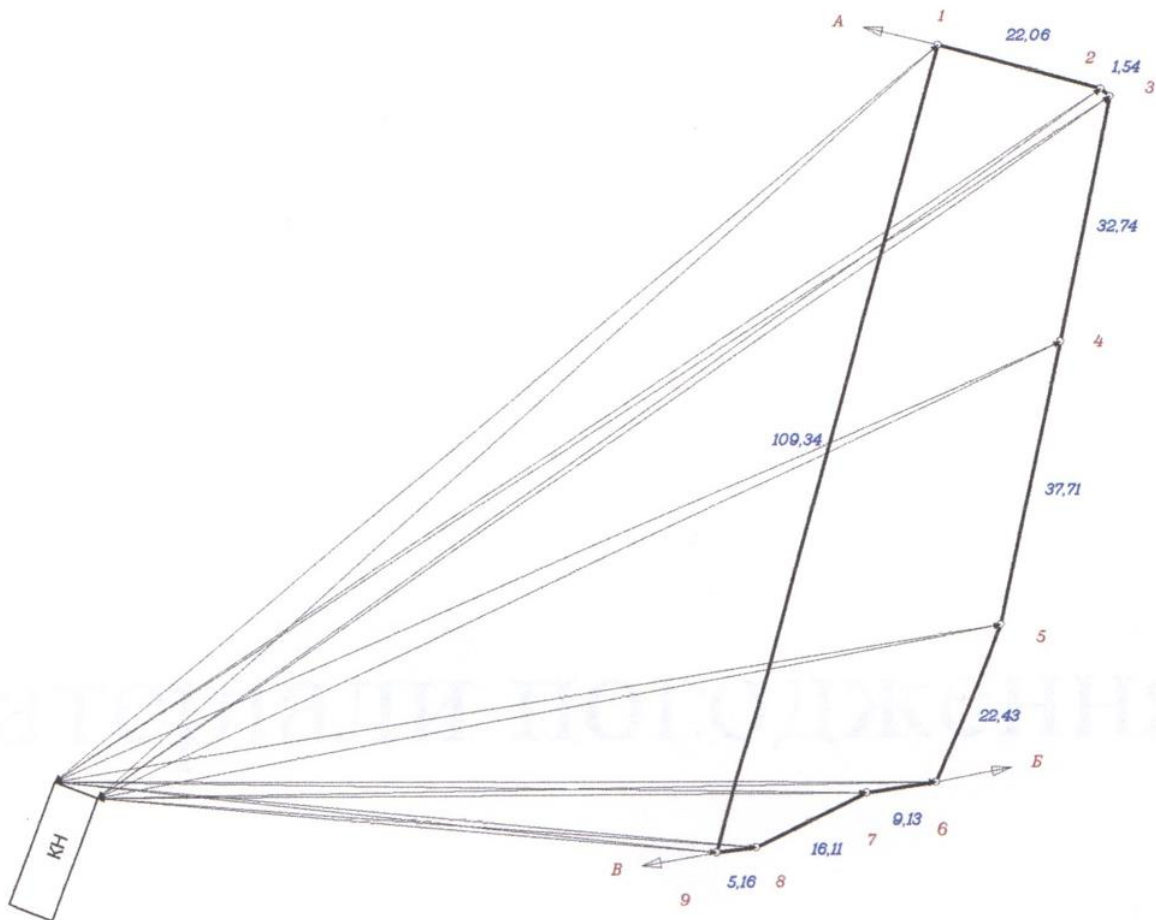
Таблиця 3

Відомість обчислення площі земельної ділянки

№	Координата (X)	Координата (Y)	$X(k-1)-(k+1)$	$Y(k+1)-(k-1)$	$X \times (Y(k+1) - Y(k+1))$	$Y \times (X(k+1) - X(k+1))$
1	5558966,360	1325891,320	-5,68	-21,32	-118517162,7952	-7531062,6976
2	5558960,680	1325912,640	-6,64	-22,52	-125187794,5136	-8804059,9296
3	5558959,720	1325913,840	-33,05	5,28	29351307,3216	-43821452,412
4	5558927,630	1325907,360	-68,98	14,3	79492665,109	-91461089,6928
5	5558890,740	1325899,540	-57,73	16,11	89553728,8214	76544180,4442
6	5558869,900	1325891,250	-22,24	17,31	96224037,969	-29487821,4
7	5558868,500	132882,230	-8,43	23,51	130688998,435	-11177187,1989
8	5558861,470	1325867,740	-7,65	19,61	109009273,4267	-10142888,211
9	5558860,850	1325862,620	104,89	-23,58	-131077938,843	139069730,2118
1	5558966,36	1325891,32	105,51	-28,7	-159542334,535	139894793,1732
						2S=5218,601100
Площа землекористування: 0,2609 га						
Периметр: 256,21 104°55'05"м						
Похибка обчислення площі: 0,0002 га						

Межі земельної ділянки були ретельно досліджені та встановлені в реальних умовах за їх фактичним розташуванням з присутністю громадян, і погоджені з суміжними землекористувачами. Відповідні акти були складені і додані до проекту. При погодженні меж земельної ділянки, суміжні землекористувачі не мали жодних претензій до існуючих меж. На земельну ділянку не були наложені ніякі земельні сервітути або обмеження у використанні.

Проект землеустрою щодо виділення земельної ділянки потребує затвердження відповідно до вимог статті 186-1 Земельного кодексу України. Виділення земельної ділянки не матиме негативного впливу на використання суміжних земельних ділянок. Згідно з проектом землеустрою, земельна ділянка належить до земель сільськогосподарського призначення (рис.7). Після проведення державної реєстрації прав на землю, суб'єкт земельної ділянки зможе почати користування земельною ділянкою.

Каталог координат
закріплених межових знаків

№з/п	X	Y
1	5558966.360	1325891.320
2	5558960.680	1325912.640
3	5558959.720	1325913.840
4	5558927.630	1325907.360
5	5558890.740	1325899.540
6	5558869.900	1325891.250
7	5558868.500	1325882.230
8	5558861.470	1325867.740
9	5558860.850	1325862.620

ОПИС МЕЖ

від А до Б землі сільської ради
 від Б до В землі сільської ради (грунтова дорога)
 від В до А землі Салітра Д.

Рис.7. Схема прив'язки межових знаків до об'єктів і контурів місцевості

Власники земельних ділянок мають на собі обов'язки, такі як:

- гарантувати, що їх земельні ділянки використовуються згідно з їх призначенням;
- дотримуватися вимог законодавства, що стосується охорони природного середовища;
- вчасно сплачувати земельний податок;

г) не порушувати права власників та землекористувачів, які мають земельні ділянки, що межують з їх власними;

д) підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі;

е) вчасно передавати відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування будь-яку необхідну інформацію.

Виконавши усі перераховані заходи власники земельних ділянок не будуть мати ніяких проблем з суміжниками, з державними органами, з місцевими жителями, з фінансовими установами і іншими структурами, підрозділами, а також органами місцевого самоврядування.

Окрім того, дбайливе відношення до землі, її якості, дасть можливість зберегти і примножити природні ресурси для майбутнього.

5. Проектне рішення щодо відведення земельної ділянки у власність

Згідно статей Земельного кодексу України 12, 38, 42, 112, 123 проектом землеустрою відведено земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства площею 0,2609 га (код 16.00 згідно КВЦПЗ) згідно адреси Львівська область, Львівський район, с.Волиця.

Форма власності до відведення – комунальна, після відведення – приватна.

Категорія земель: до відведення – 100 - землі сільськогосподарського призначення; після відведення – 100 – Землі сільськогосподарського призначення.

Цільове призначення земельної ділянки (згідно КВЦПЗ): до відведення – 16.00 Земельні ділянки кожної категорії земель, які не надані у власність або постійне користування громадянам чи юридичним особам; після відведення – 01.03 Для ведення особистого селянського господарства.

Угіддя: до відведення – 001.01 рілля; після відведення – 001.01 Рілля.

Умови надання: у власність (табл.4)

Таблиця 4.

Експлікація земель (га)

Номер рядка	Власники землі, землекористувачі та землі державної власності, не надані у власність або користування	Код КВЦПЗ	Загальна площа земель, га	Сільськогосподарські землі
				в тому числі
		Код обмежень		сільськогосподарські угіддя
		з них		рілля
До відведення				
12.3	Землі, не надані у власність або постійне користування в межах населених пунктів	16.00	0,2609	0,2609
Після відведення				
2.3	Особисті підсобні господарства	01.03	0,2609	0,2609

Разом надається в зоні дії обмежень обтяжень (сервітутів)			
--	--	--	--

Згідно кадастрового плану земельна ділянка межує:

- 1) від А до Б – землі сільської ради (кадастровий номер 4622781400:01:005___)
- 2) від Б до В – землі сільської ради (грунтова дорога)(кадастровий номер 4622781400:01:005___)
- 3) від В до А – Салітра Д.С. (кадастровий номер 4622781400:01:005___)

З вказаної інформації випливає, що межі земельної ділянки були погоджені зі суміжними власниками та землекористувачами. Для цього було складено акт погодження меж та проведено встановлення межових знаків згідно з вимогами Земельного кодексу України. Похибки встановлення межових знаків не перевищували допустимих значень. Заяв та скарг на процес встановлення меж не було. Земельна ділянка не належить до земель природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного призначення, земель історико-культурного призначення, не розташована на території об'єкта природно-заповідного фонду та не містить об'єктів культурної спадщини. Крім того, земельна ділянка не відноситься до земель водного та лісового фондів. Після затвердження проєкту землеустрою акт приймання-передачі межових знаків на зберігання буде належним чином оформлено.

Відведення земельної ділянки не має негативного впливу на земельні ресурси, суміжні земельні ділянки та ландшафт в цілому. Правовстановлюючі документи юридичної особи є частиною матеріалів проєкту землеустрою.

Враховуючи усе вище сказане, можна стверджувати, що:

Правомірність, юридична забезпеченість і фізична можливість відведення земельної ділянки у власність для ведення особистого підсобного господарства площею 0,2609га в с.Волиця Львівського району, Львівської області підтверджено документально у 2021 році.

Згідно зі статтею 186 Земельного кодексу України, проєкт землеустрою щодо відведення земельної ділянки було затверджено. Сертифікований інженер-землевпорядник особисто підписав та засвідчив проєкт землеустрою згідно з вимогами статті 25 Закону України «Про землеустрій» і приєднав до

нього текстові й графічні матеріали, а також правостановлюючі документи юридичної особи, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Додатково було долучено інші документи, необхідні для прийняття рішень щодо відведення земельної ділянки. Всі ці документи були створені у вигляді файлу формату XML з кодуванням Unicode (UTF-8).

Кадастровий план земельної ділянки представлений на рисунку 8, детально зі каталогом координат кутів зовнішніх меж землекористування та довжинами ліній та наведених дирекційних кутів

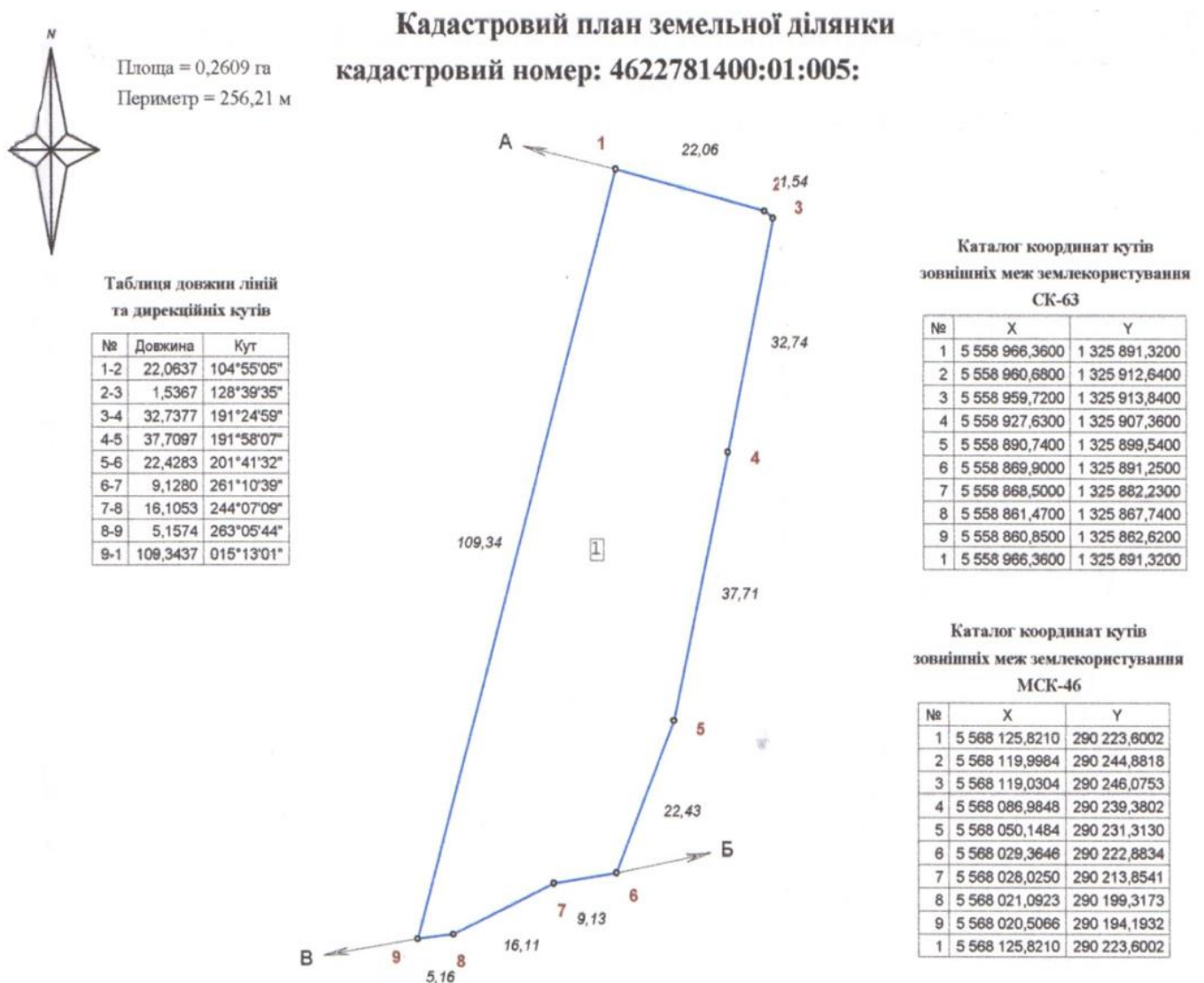

Рис.8 Кадастровий план

XML обмінний файл містить інформацію про об'єкт Державного земельного кадастру, що включає кадастровий номер, площу, довжину частин по периметру, цільове призначення, вид використання та обмеження, а також

результати геодезичних і землевпорядних робіт, оновлені дані або зміни, інформацію про розробника проєкту, власників, користувачів та замовників проєкту. Цей документ дозволяє швидко синхронізувати дані землевпорядної документації з Державним земельним кадастром та Публічною кадастровою картою України.

Державна реєстрація прав на нерухоме майно та їх обтяжень є офіційним підтвердженням державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, а також обтяжень таких прав. Це здійснюється шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Тільки після такої державної реєстрації землекористувач може легально приступити до використання земельної ділянки.

Якщо рішення про виготовлення проєкту землеустрою для відведення земельної ділянки у власність для особистого селянського господарства було прийнято до 24 лютого 2022 року, але кадастрові номери ще не присвоєні, на сьогодні слід взяти до уваги наступне:

1. Звернутися до органу, уповноваженого передавати земельну ділянку в оренду, який приймав рішення про виготовлення проєкту землеустрою. Дізнатися, чи було затверджено технічну документацію з землеустрою щодо інвентаризації земель і які кроки вони планують здійснити для присвоєння кадастрових номерів.

2. Уточнити, чи існують відкладення або затримки з боку органів, відповідальних за присвоєння кадастрових номерів. Скласти запит до цих органів з проханням пояснити причини затримки і орієнтовний термін отримання кадастрових номерів.

3. Звернутися до місцевого відділу Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастру) для отримання консультації та інформації щодо процесу присвоєння кадастрових номерів.

4. У разі незадовільних відповідей або недостатньої допомоги від органів, потрібно звернутися до спеціалізованого юриста або адвоката, який

має досвід у сфері земельного права. Він зможе надати правову допомогу та поради щодо подальших дій.

[<https://minagro.gov.ua/news/zemelni-vidnosini-pid-chas-voyennogo-stanu-yak-pracyuvatime-procedura-peredachi-zemel>]

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Процедура розробки і введення в дію проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства має наступні етапи:

- Отримання дозволу на розробку проєкту землеустрою: Перший крок полягає у поданні заяви і отриманні дозволу на розробку проєкту землеустрою від відповідного органу. Цей дозвіл дає право проводити дослідження та складання проєкту.

- Виготовлення, погодження проєкту: На цьому етапі проводяться дослідження земельної ділянки, враховуючи вимоги законодавства та місцевих правил. Після цього складається проєкт землеустрою, який включає необхідну документацію та плани. Проєкт погоджується з відповідними органами та заінтересованими сторонами.

- Реєстрація земельної ділянки в кадастрі: Після погодження проєкту землеустрою відбувається реєстрація земельної ділянки в державному кадастрі. Цей крок є важливим для визначення її меж та прив'язки до геодезичних координат.

- Затвердження проєкту: Після реєстрації земельної ділянки в кадастрі необхідно отримати затвердження проєкту землеустрою від відповідного органу. Це дозволяє офіційно затвердити проєкт та встановити правовий статус земельної ділянки.

Після затвердження проєкту землеустрою та реєстрації права власності, власник отримує офіційне підтвердження своїх прав на земельну ділянку.

Важливо зазначити, що кожен етап процедури має свої вимоги, терміни та процедури, які потрібно дотримувати. Документація, що складається на кожному етапі, повинна відповідати вимогам законодавства та включати необхідні дані та плани, які докладно описують земельну ділянку та умови її використання.

Успішне завершення всіх етапів процедури дозволяє власнику отримати правовий захист своїх прав на земельну ділянку і безперешкодно розпочати ведення особистого селянського господарства.

Проект землеустрою розроблявся згідно чинного законодавства на підставі заяви -договору на виконання робіт за номером № Ж-5015 від 20.11.2020 року та рішення сесії Волицької сільської ради № 18 від 23.10.2020 року.

За допомогою цього процесу в цьому конкретному випадку було відведено земельну ділянку площею 0.2609 га, яка не містила особливо цінних ґрунтів.

Для визначення координат точок повороту меж ділянки проведено тахеометричну зйомку земельної ділянки. Роботи по визначенню координат точок земельної ділянки виконувались з використанням електронного тахеометра Trimble M3 та GPS: Trimble M3 Digital/ R8S №5802R00038. Складено план меж ділянки за результатами топографічного знімання.

Категорія земель за основним цільовим призначенням – Землі сільськогосподарського призначення (код 100). Цільове призначення: до відведення – Землі, не надані у власність або в постійне користування в межах населених пунктів; після відведення – особисті підсобні господарства.

Проект землеустрою також включає: відомості про обчислення площі ділянки; кадастровий план; перелік обмежень у використанні ділянки; відомості про встановлені межові знаки; відомості про межі охоронних зон і зон особливого режиму використання земель; матеріали перенесення меж ділянки в натуру (на місцевість).

5. ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

На сучасному етапі суспільного розвитку стає все більш актуальною необхідність глибокого вивчення взаємодії між людиною і природою, виявлення наслідків цієї взаємодії та розробки заходів для їх запобігання. Сукупність державних і громадських заходів, спрямованих на збереження природних умов і ресурсів, підтримку їх продуктивності і цінності, раціональне використання та їх відтворення в інтересах майбутніх поколінь, називається охороною навколишнього середовища. Проблема охорони природи та раціонального природокористування виникає внаслідок інтенсивного технологічного розвитку, швидкого приросту населення та негативних наслідків господарської діяльності людини, що порушують екологічну рівновагу в багатьох регіонах.

Основною метою раціонального і екологічно безпечного природокористування, включаючи земельні ресурси на місцевому рівні, є збереження та підвищення продуктивності і цінності природних ресурсів, раціональне використання та їх відтворення для забезпечення сировиною та енергією національного господарства, поліпшення умов життя людей і збереження унікальних природних комплексів. Раціональне природокористування передбачає досягнення максимальної біологічної продуктивності екосистеми, мінімізацію втручання в її гомеостазі при господарській діяльності, збільшення стійкості до антропогенного впливу та збереження природної рівноваги для самовідновлення.

Для забезпечення раціонального використання природних ресурсів необхідно встановити оптимальні норми їх використання, обґрунтувати найбільш вигідне розташування галузей виробництва та визначити оптимальні територіальні пріоритети для розвитку національного господарства.

Охорона навколишнього середовища має велике значення у цьому процесі, оскільки сприяє збереженню природних ресурсів, підтримці екологічної стійкості та забезпеченню екологічного благополуччя суспільства.

Це вимагає комплексного підходу, включаючи створення ефективних механізмів контролю, розробку та впровадження природоохоронних програм та політик, а також підвищення екологічної свідомості та активної участі громадян у природоохоронних заходах. Охорона навколишнього середовища є необхідною складовою сучасного сталого розвитку, спрямованого на забезпечення гармонійного співіснування людини і природи.

Основним джерелом отримання харчових продуктів є земельні ресурси, які також мають важливу роль у збереженні природи і очищенні вод. Тому ми повинні розумно і бережно користуватися ґрунтом і землею. З метою отримання великого врожаю, деякі сільськогосподарські практики, такі як система "після нас хоч потоп", призвели до глибшого і частішого орання ґрунту, а також використання великої кількості мінеральних добрив та пестицидів. Використання пестицидів пригнічує біологічну активність ґрунту і знищує корисних мікроорганізмів та черв'яків, що призводить до зменшення природної родючості. Крім того, це може призвести до загибелі комах-запилювачів і зниження врожайності. Використання великих доз мінеральних добрив також призводить до забруднення ґрунту хлоридами та сульфатами, а також виникнення дефляційних процесів, які негативно впливають на вміст гумусу і поживних речовин у ґрунті. Для компенсації втрати гумусу та поживних речовин необхідно використовувати підвищені норми органічних добрив разом зі строго нормованими мінеральними добривами. Крім того, зменшення гумусу також відбувається через винесення ґрунту під час збирання коренеплодів.

Для підвищення родючості ґрунту можна вжити наступні заходи:

Використовувати значну кількість гною та торфокомпосту для підвищення поживності ґрунту і покращення його вологоємності та здатності утримувати воду. Також важливо вносити необхідну кількість мінеральних добрив.

Запобігати водній ерозії шляхом залуження або заліснення ділянок землі, які піддаються ерозії.

Поступово здійснювати глибше оброблення орного шару, що сприятиме поліпшенню структури ґрунту.

Використовувати зелене добриво, що сприяє підвищенню родючості ґрунту.

Впроваджувати науково обґрунтовані сівозміни, що допомагають зберігати поживні речовини в ґрунті і запобігають виснаженню ґрунту.

Зменшувати накопичення отрутохімікатів у ґрунті шляхом використання менш токсичних препаратів. Наприклад, при вирощуванні зернових культур можна використовувати гранстар, а обмежити використання амінних солей і БІ-58.

Вода є найпоширенішою та найважливішою речовиною на Землі. Водні ресурси на території громади складаються з річок, струмків, що протікають через район, свердловин, криниць і атмосферних опадів. Поверхневі та підземні води стають забрудненими через різні джерела, такі як зливи з полів, мінеральні добрива, хімічні засоби захисту рослин і залишки палива та мастильних матеріалів від тракторних бригад. Ці фактори впливають на якісні характеристики води, включаючи запах, смак і хімічний склад. З метою запобігання забрудненню водних ресурсів в сільськогосподарських господарствах постійно контролюється виконання вимог щодо найсуворішого дотримання правил зберігання та використання пестицидів, добрив, паливних матеріалів, заборони миття сільськогосподарської техніки у водоймах, належного догляду за худобою влітку та інші.

Поряд із струмками встановлені прибережні смуги шириною 10-20м. У межах цих прибережних смуг є заборони на регулярну оранку ґрунту, використання отрутохімікатів, пасти худобу і будувати літні табори для неї, стоянки автотранспортних засобів та створення сміттєзвалищ. При проведенні залуження та обробітку ґрунту, а також ораній роботі, необхідно дотримуватись відстані не менше 3 метрів від бровки русел. На території водоохоронних зон і прибережних смуг необхідно збільшувати захисні та водоохоронні функції травостою та деревно-чагарникової рослинності, широко

застосовувати біологічні методи контролю за шкідниками та хворобами рослин. Треба уникати проникнення стічних та забруднених вод із промислових центрів і господарських дворів, що оточені санітарно-захисними зонами, у русло річки або інші водоймища на території громади.

Атмосферне повітря є життєво важливим для людей, тварин і рослин, оскільки воно забезпечує нас киснем. Однак забруднення повітря має серйозний негативний вплив на здоров'я міських мешканців, зокрема на дітей та людей похилого віку.

Техногенне забруднення атмосфери виникло з появою промисловості та транспорту, які використовують органічне паливо. Викиди заводів, фабрик, шахт та інших джерел створюють концентрацію димових відходів, що містять токсичні речовини, такі як свинець, ртуть, фтор, молібден, сполуки сірки та інші. Ці речовини негативно впливають на людей, тварин і рослини, спричиняючи захворювання та, іноді, навіть смертельні наслідки. Крім того, ці речовини потрапляють у воду та осідають на рослинах і ґрунті.

У сільському господарстві також є джерела забруднення повітря, такі як викиди газів від двигунів тракторів, автомобілів, комбайнів та іншої сільськогосподарської техніки. Важливо дотримуватись всіх вимог і норм технологічних процесів під час вирощування та переробки продукції.

Для контролю за забрудненням повітря проводяться санітарно-технічні та конструктивно-технологічні заходи. Наприклад, зберігання отрутохімікатів, добрив та паливно-мастильних матеріалів відбувається на спеціально відведених майданчиках з урахуванням напрямку вітру та розміру.

Рослинний світ, або флора, є дуже вразливим перед впливом людської діяльності і виступає як індикатор стану довкілля. Охорона рослин стала важливим міжнародним завданням у зв'язку зі станом біосфери сьогодення.

Ліси, крім того, що вони виконують функцію збереження дикоростучих плодів, ягід, грибів та лікарської сировини, також потребують належного контролю з боку служб охорони природи. Для збереження та підтримки здорового росту та розвитку головних порід дерев проводяться рубки догляду в

існуючих деревостанах. Це допомагає забезпечити стійкість та тривалість лісів, а також запобігає поширенню шкідників шляхом підтримки санітарного стану лісу.

Тваринницький і рослинницький світи є джерелом промислової і лікарської сировини, харчових продуктів та інших матеріальних цінностей, які потрібні для задоволення потреб населення та господарства. Збереження рослинного і тваринного світу має велике значення з цього погляду.

Проте, у господарствах можна спостерігати значні втрати птахів та звірів під час різних сільськогосподарських робіт, таких як збирання хлібів або сінокосіння. Для запобігання таким ситуаціям приділяється особлива увага організації робіт. Також впроваджують біологічний метод захисту рослин, що сприяє збільшенню чисельності корисних комах, птахів та звірів, витісняючи хімічний метод, який може завдати шкоди тваринам.

У господарствах проводяться різні заходи з охорони рослинного і тваринного світу. Одним з важливих аспектів є правильне застосування пестицидів. При використанні пестицидів, необхідно уникати знищення корисних комах та шкідливого впливу на птахів і рибу. Тому вибір пестицидів повинен спрямовуватися на менш токсичні варіанти. Крім того, пріоритет надається використанню біологічних і агротехнічних методів контролю за шкідниками, хворобами та бур'янами. Це допомагає зменшити залежність від хімічних речовин і зберігати біорізноманіття.

1. На території Володимирецької територіальної громади зауважується, що стан охорони навколишнього середовища в цілому є задовільним. Однак, для покращення ефективності цих заходів, необхідно вжити низку заходів:

2. Для ґрунтів, що мають проблему водної ерозії, рекомендується засівати їх різними видами ґрунтозахисних рослин.

3. Всі культури, включаючи картоплю, які можуть спричинити ерозію, повинні бути розміщені на схилах з кутом нахилу до 3° на ґрунтах, що піддаються ерозії.

4. Слід зменшити використання отрутохімікатів на 30%.

5. На еродованих землях необхідно проводити рекультивацію з метою відновлення їх придатності для використання.

6. Потрібно більше уваги приділяти агротехнічним і біологічним методам.

7. Рекомендується постійно піклуватися про відновлення структури ґрунту шляхом вирощування багаторічних трав та їх сумішей зі злаками, такими як тимофіївка, вівсяниця і рейгрес. Ці рослини мають розгалужену кореневу систему, що сприяє формуванню структурних агрегатів ґрунту, а також внесенню органічної речовини.

8. На бідних поживними речовинами ґрунтах рекомендується розподілене внесення мінеральних добрив у порціях (3-4 ц/га).

9. Виконання цих заходів дозволить зменшити вплив сільськогосподарської діяльності на довкілля.

Впровадження таких заходів сприятиме подальшому покращенню стану охорони навколишнього середовища на території Володимирецької територіальної громади. Ці заходи спрямовані на збереження ґрунтів, запобігання ерозії, зменшення використання отрутохімікатів та покращення якості ґрунту.

6. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ

Згідно з Законом "Про охорону праці", у всіх структурних підрозділах і на робочому місці необхідно створити умови праці, які відповідають встановленим нормативним актам. Крім того, власник підприємства або організації повинен забезпечити дотримання прав працівників, які гарантовані законодавством щодо охорони праці. Одним із способів досягнення цієї мети є функціонування системи управління охороною праці.

Це важливо, оскільки виробничий травматизм і захворюваність серйозно впливають на результативність підприємства і можуть завдати значних збитків.

Система управління охороною праці включає такі елементи:

- Створення відповідних служб і призначення кваліфікованих працівників, затвердження їхніх інструкцій, які описують їх обов'язки, права та відповідальність за виконання своїх функцій.
- Розроблення та реалізація комплексних заходів щодо охорони праці, залучення профспілок, впровадження прогресивних технологій, наукових досягнень, автоматизації та механізації виробництва, а також використання позитивного досвіду в охороні праці.
- Виявлення та усунення причин нещасних випадків та професійних захворювань, проведення профілактичних заходів, визначених комісіями при розслідуванні причин подій.
- Дослідження умов праці та атестація робочих місць на відповідність нормативним актам.
- Розроблення та затвердження положень, інструкцій та інших нормативних актів щодо охорони праці на підприємствах, а також встановлення правил виконання робіт та поведінки працівників на території підприємства, виробничих приміщеннях та робочих місцях. Ці акти надаються працівникам безоплатно.
- Постійний контроль за дотриманням працівниками виробничих процесів, правил експлуатації машин, механізмів, обладнання та інших засобів

виробництва, використання засобів індивідуального захисту та виконання робіт відповідно до вимог охорони праці. Також проводиться пропаганда безпечних методів праці

Для здійснення робіт з охорони праці та техніки безпеки на території району, у господарствах усіх форм власності використовується система управління охороною праці, а навчання з цих питань організовується відповідно до стандарту ГОСТ 12.0.004-90.

Законодавчі норми з охорони праці та техніки безпеки в Україні знаходяться у Конституції (статті 21, 35, 40, 41, 42), Кодексі законів про працю та інших нормативних документах.

На всіх виробничих ділянках ведуться журнали реєстрації інструктажів з питань техніки безпеки та пожежної безпеки. Для поліпшення умов праці в господарствах створюється комісія, до складу якої входять голова господарства, інженер з техніки безпеки та начальник пожежної служби.

Перед початком збирання врожаю в господарствах району проводяться заходи пожежної профілактики, включаючи навчання механізаторів з пожежної безпеки.

Пожежа - це швидка хімічна реакція горіння горючої речовини з киснем повітря або іншим окислювачем, яка видає тепло і світло.

Пожежі в господарствах спричинюються такими факторами:

1. Порушення правил будівництва та експлуатації опалювальних печей.
2. Неналежне поводження з вогнем.
3. Неправильна установка або порушення правил використання освітлювальних та нагрівальних приладів.
4. Викиди блискавки або статичної електрики.
5. Несправність машин та обладнання.
6. Самозаймання сільськогосподарської продукції або палива.

Заходи пожежної безпеки можна розділити на організаційні та технічні. Організаційні заходи включають створення добровільних пожежних дружин або пожежно-сторожової охорони. Технічні заходи включають заборону використання несправних печей, машин, електроприладів, установку

блискавковідводів, заходи, що обмежують поширення пожежі (використання вогнетривких матеріалів, дотримання протипожежних розривів між будівлями) та заходи, які полегшують гасіння пожежі (приладобудування пожежних драбин, спостережних вишок, наявність водоймищ).

Основними причинами нещасних випадків на господарствах району є використання несправних інструментів, механізмів і машин, а також недбале поводження на робочому місці.

Статистика показує, що найбільше нещасних випадків трапляється у весняний період. Це можна пояснити непостійними кліматичними умовами, великим обсягом роботи та неправильним режимом роботи і відпочинку.

Таблиця 5 показує, що в останні роки кількість виробничих травм на виробництві відсутня, тому показники Фн, Кг, Кт і Кв не розраховуються, і таблицю можна скоротити до рядка "кількість виробничих травм".

Згідно з таблицею 5, видно, що заплановані видатки на охорону праці та фактичні витрати на одного працівника з 2017 по 2021 роки збільшувалися. Однак, на жаль, в господарствах все ще існують проблеми щодо охорони праці, і це передусім пов'язано з недостатніми коштами.

Таблиця 5

Основні показники стану охорони праці в сільськогосподарських підприємствах району (на 1000 працівників)

Показники	Умовні показники	Рік		
		2017	2019	2021
Заплановані кошти на охорону праці	грн.	48.00	87.90	109.5
Фактично витрачено на 1 працівника	грн.	43.10	83.70	105.9
Витрати на придбання спецодягу	грн.	8270	12545	17850
Протипожежні витрати	грн.	9660	10010	15220
Витрати на спец. харчування	грн.	710	1220	2240
Кількість виробничих травм	травм	-	-	-

1. Особлива увага приділяється безпеці праці під час польових пошукових робіт, зокрема під час виконання топографо-геодезичних робіт, які можуть відбуватись на території господарства, особливо у випадках, коли проводяться проектні роботи. В цих випадках необхідно враховувати умови безпеки праці для працівників, які займаються цим видом робіт. Перш за все, працівники повинні мати всі необхідні засоби, такі як продукти харчування, вода, протипожежні засоби, спецодяг та медикаменти. Також їм слід ознайомитися з чинними положеннями та статутом з безпеки праці під час виконання топографо-геодезичних робіт. Велику роль відіграють заходи безпеки при виконанні камеральних робіт у землевпорядкуванні. Тут необхідно враховувати мікроклімат робочої зони, нормалізацію показників, таких як виділення шкідливих речовин у робочій зоні, виробничий шум, вібрація обладнання, захист персоналу від іонізуючих випромінювань, належне освітлення приміщень і робочих місць, безпеку праці у фотолабораторії та при інших роботах.

Топографо-геодезичні роботи мають свої особливості, які потребують уваги в організації безпеки праці:

1. Велика різноманітність фізико-геодезичних умов праці, оскільки роботи проводяться на різних територіях з різними умовами.
2. Проживання в польових умовах, що може створювати свої виклики та особливості.
3. Загальне харчування, оскільки працівники зазвичай отримують харчування на місці роботи.
4. Постійне переміщення окремих виробничих підрозділів, що вимагає додаткових організаційних заходів.
5. Відсутність швидкої медичної допомоги та інші особливості, які можуть вплинути на безпеку праці.

При розробці проектної документації для топографо-геодезичних робіт передбачаються наступні організаційно-технічні заходи з охорони праці:

1. Розробка проекту безпечної організації роботи, який здійснюють керівники бригад.

2. Опис особливостей ділянки та умов праці на конкретному об'єкті, що впливають на характер роботи.

3. Планування заходів з охорони праці, які необхідні для виконання виробничих завдань з урахуванням норм та вимог для даного виду діяльності.

Для запобігання сонячним ударам під час топографо-геодезичних робіт, рекомендується дотримуватись наступних заходів:

Виконувати роботи в спекотні дні, вранці або ввечері, коли сонце менш активне. Обирати місце для відпочинку в тіні і добре провітрюваних місцях, уникати споживання алкогольних напоїв, оскільки вони можуть спричинити тепловий удар. Працівникам рекомендується носити спецодяг і головні убори для захисту від сонячного опіків. При тривалій активній роботі працівники швидко втомлюються, що може знизити їх увагу до навколишнього середовища та призвести до травм. Тому важливо організувати повноцінний відпочинок для зняття втоми і розвантаження психіки.

Забезпечення водно-питного режиму є важливим фактором для підтримання працездатності. Добова потреба води залежить від умов роботи і стану здоров'я, але приблизно складає 35 г на 1 кг маси здорової людини. У гарячий період року необхідно вживати достатню кількість води для підтримки водного балансу організму.

Режим харчування також має важливе значення. При роботі в експедиції рекомендується передбачити розпорядок дня з урахуванням трьохразового харчування, відпочинку і сну. При зміні температури можна змінювати калорійність раціону, зменшуючи її в спекотний період і підвищуючи в холодну погоду. Добовий раціон харчування має містити не менше 4500 кілокалорій. Варто уникати споживання води з річок або струмків, які протікають через населені пункти у вищому струмку.

Отже, для запобігання сонячним ударам і підтримки працездатності під час топографо-геодезичних робіт рекомендується виконувати роботи у менш активних сонячних годинах, обирати місце для відпочинку в тіні, носити спецодяг та головні убори, вживати достатню кількість води і дотримуватись

режиму харчування. Такі заходи допоможуть забезпечити безпеку та ефективність працівників у польових умовах.

При розробці і будівництві металевих геодезичних знаків необхідно враховувати висоту сигналу, його масу та напругу, що виникає при піднятті, і скласти відповідну підйомну систему. При обстеженні старих геодезичних знаків потрібно оглянути основні стовпи біля основи знака, викопати на 40-50 см глибше землі і оглянути всю поверхню стовпів візуально. Ремонт геодезичних знаків дозволяється лише за участю представника будівельної бригади з досвідом роботи з високими геодезичними знаками.

Перед початком польових робіт керівники топографо-геодезичних підрозділів повинні повідомити місцеві органи влади та передати їм схеми маршрутів переміщення геодезистів з вказанням засобів транспорту, планових строків проведення робіт на маршрутах. Також необхідно узгодити місце проживання бригади, встановити вимоги щодо техніки безпеки, які ставляться місцевими органами влади до проведення запланованих топографо-геодезичних робіт.

Перед виїздом на польові роботи керівник партії та інструктор з охорони праці повинні перевірити наявність обладнання, продуктів, індивідуального та колективного захисту в групах, дати необхідні вказівки керівникам бригад і встановити терміни завершення робіт. Термін проведення топографо-геодезичних робіт має бути запланований з урахуванням конкретних умов і особливостей роботи.

Для регулювання взаємовідносин між працівниками та керівниками польових партій і експедицій протягом польового сезону необхідно встановити тимчасові правила внутрішнього розпорядку для баз, партій і експедицій. Ці правила внутрішнього розпорядку затверджуються керівниками експедицій узгоджено з профспілковими комітетами.

Це допомагає встановити чіткі правила і порядок роботи під час польових робіт, забезпечити ефективну комунікацію та співпрацю між учасниками бригади та забезпечити безпеку під час виконання завдань. Правила внутрішнього розпорядку можуть включати вимоги до розподілу обов'язків,

режиму роботи, відпочинку та харчування, правил безпеки та використання обладнання, а також порядку вирішення конфліктних ситуацій та інших важливих аспектів польової діяльності.

Ці правила є важливим інструментом для ефективної організації робіт, підтримання порядку і безпеки на робочих місцях та забезпечення сприятливих умов для виконання топографо-геодезичних робіт. Вони допомагають забезпечити дисципліновану та продуктивну робочу атмосферу, сприяють запобіганню можливим конфліктам і нещасним випадкам, а також забезпечують взаємне розуміння і співробітництво між всіма учасниками робіт.

Усі геодезичні роботи регламентуються на камеральні та польові.

Відповідальність за додержання та виконання заходів з техніки безпеки та виробничої санітарії в окремих підрозділах проектних організацій покладена на їхніх керівників.

Проектна організація має забезпечити співробітників, які займаються дослідженнями, спецодягом та засобами індивідуального захисту. В відділах та експедиціях, пов'язаних з проведенням дослідницьких робіт, повинні бути наявні аптечки для надання першої медичної допомоги у разі потреби. Машини, механізми, обладнання, інвентар, інструменти та прилади повинні відповідати характеру виконуваних робіт і знаходитися у справному стані.

Тимчасові працівники, які зайняті на польових дослідницьких роботах, мають проходити інструктаж з техніки безпеки на своєму робочому місці.

Виконання всіх польових геодезичних робіт з встановлення меж пов'язане з використанням транспорту. Транспорт, що використовується для перевезення людей та вантажів, повинен бути у належному стані і мати спеціальне обладнання, таке як надійно закріплені лавки, сходи для посадки і висадки, тверді металеві каркаси та надійно накритий тентами. Керування транспортним засобом дозволяється лише особам, які мають на це право та пройшли медичний огляд.

Перед початком робіт на автомобільних дорогах необхідно повністю обладнати місце роботи всіма необхідними дорожніми знаками і огорожами. У разі потреби місце проведення робіт слід огорожувати за допомогою

штахетних бар'єрів, суцільно-дерев'яних щитів та переносних дорожньо-сигнальних знаків. Під час виконання будь-яких геодезичних робіт на автодорозі робітники бригади повинні мати на собі сигнальні оранжеві жилети.

Для роботи з електронним тахеометром допускаються особи, які пройшли спеціальну підготовку та склали перевірочний іспит з техніки безпеки і технології роботи з цією апаратурою. Під час роботи з електронним тахеометром необхідно строго дотримуватись інструкцій, що надаються заводами-виробниками, щодо технічного обслуговування та техніки безпеки.

Перед початком робіт, керівник бригади (виконавець) повинен перевірити коректність зборки приладів, а також впевнитись в правильному приляганні і надійному закріпленні всіх фланцевих з'єднань. Робота з несправною апаратурою заборонена. Акумулятори мають бути зберігані у дерев'яних ящиках, а пробки балок повинні бути добре закручені. Необхідно бути особливо обережним при роботі в сирій погоді та запобігати попаданню вологи в електричні вузли і блоки приладів. У разі вологості приладу, категорично заборонено протирати його ганчіркою; необхідно дозволити приладу висохнути.

Після завершення польових топографо-геодезичних робіт геодезисти переходять до камеральних робіт. Камеральні роботи проводяться в приміщеннях з оптимальними параметрами мікроклімату. У процесі камеральних робіт заборонено використовувати несправні прилади, інструменти і технологічне обладнання, а також виконувати роботи при відключенні контрольно-вимірювальних приладів.

Перед виконанням топографо-геодезичних робіт необхідно провести додатковий інструктаж з техніки безпеки для працівників топографо-геодезичної партії.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Горлачук В.В., Семенчук І.М., Анисенко О.В., Мацко П.В. Геодезія: навчальний посібник (стереотипне видання). Херсон : Олді-плюс, 2019. 252 с.
2. Грещук Г. І. Сутність землеустрою та землевпорядкування: концептуальний підхід. Агросвіт. 2016. № 23. С. 24–27.
3. Дорош Й.М., Дорош О.С. Формування обмежень та обтяжень у землекористуванні. Херсон : Олді-плюс, 2018. 650 с.
4. Закон України від 24.03.2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>
5. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
6. Київські землі: оформлення права на землю. URL: <https://www.kievzem.com.ua/service/xml-obminni-failes/>
7. Ковалишин О. Облік кількості земель, земельних ділянок та землекористувань юридичних осіб, сформованих на різних правах: стан а проблеми в умовах євроінтеграційних процесів. Землевпорядний вісник. 2015. № 8. С. 37-41.
8. Мережа референтних GNSS станцій «ZAKPOS». URL: http://zakpos.zakgeo.com.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=55
9. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>
10. Про затвердження Вимог до технічного і технологічного забезпечення виконавців топографо-геодезичних і картографічних робіт: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 11.02.2014 року № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0395-14#Text> 44

11. Про затвердження переліку особливо цінних груп ґрунтів: Наказ Держкомзему України від 06.10.2003 р. № 245. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0979-03#Text>
12. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#n19>
13. Про затвердження Порядку використання Державної геодезичної референтної системи координат УСК-2000 при здійсненні робіт із землеустрою: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 02.12.2016 р. № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1646-16#Text>
14. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>
15. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів: Закон України від 09.07.2010 р. № 2480-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2480-17#Text>
16. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
17. Про порядок надходження, зберігання, використання та обліку матеріалів Державного картографо-геодезичного фонду України: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.1999 р. № 1344. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1344-99-%D0%BF#Text>
18. Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність: Закон України від 23.12.1998 р. № № 353-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-14#Text>
19. Третяк А. М. Землеустрій: підручник. Херсон : Олді-плюс, 2019. 520 с.
20. Третяк А.М., Дорош Й.М., Третяк Р.А., Лобунько Ю.В. Землевпорядний процес. Херсон : Олді-плюс, 2018. 276 с. 45
21. Третяк А.М., Третяк В.М., Третяк Р.А. Землевпорядне проектування: розроблення проектів землеустрою щодо встановлення (відновлення) та зміни

- меж населених пунктів: навчальний посібник. Херсон : Олді-плюс, 2019. 180 с.
22. Бугай О., Бойчук Ю., Солошенко Е. Екологія і охорона навколишнього середовища: монографія. Університетська книга, 2016. 316 с.
23. Кодекс цивільного захисту України: Кодекс України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
24. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
25. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
26. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
27. Стеблюк М.І. Цивільна оборона та цивільний захист: підручник. Видавництво Знання, 2010. 487 с.